

Janina Bernacka-Baranowa, Nina Kołatek***

ZATRUDNIENIE W ROLNICTWIE
JAKO CZYNNIK JEGO ROZWOJU

Charakterystyczną cechą zmian demograficznych na obszarze środkowej Polski jest wyraźny regres ludności rolniczej, wynikający ze zmian społeczno-ekonomicznych zachodzących na tym obszarze w ostatnim trzydziestoleciu. W roku 1950 analizowany zespół województw posiadał strukturę rolniczo-przemysłową (z wyjątkiem woj. miejskiego łódzkiego), a udział ludności utrzymującej się z rolnictwa wynosił od 51,6 w woj. kaliskim do 71,8% w woj. sieradzkim (w kraju 47,1%). Procentowy średni roczny spadek liczby ludności rolniczej w latach 1950—1970 kształtował się niejednolicie (od 0,15 w woj. miejskim łódzkim do 1,08% w woj. piotrkowskim) i wynikał z poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych województw [1]. Pomimo że tempo spadku liczby utrzymujących się z rolnictwa niemal we wszystkich województwach (oprócz miejskiego łódzkiego) było wyższe lub zbliżone do krajowego, to odsetek ludności rolniczej w 1978 r. przekraczał nadal średnią krajową (23,1%) i wahał się w granicach od 30,1 w woj. piotrkowskim do 43,0% w woj. sieradzkim.

Podobne zmiany, jak w ogólnej liczbie utrzymujących się z rolnictwa, dokonały się w tym samym czasie na obszarach gmin. Udział tej grupy w ogólnej liczbie ludności wiejskiej przekraczał w większości województw średnią krajową (49%) i wynosił od 52 w woj. skierniewickim do 62,1% w woj. włocławskim. Najniższe wskaźniki występowały w województwach: miejskim łódzkim (38,5%), piotrkowskim (48,2%) i kaliskim (49%), przy czym należy dodać, że woj. miejskie łódzkie i piotrkowskie odznaczały się największym spadkiem liczby ludności wiejskiej utrzymującej się z rolnictwa, wynoszącym ponad 40% w stosunku do roku 1950.

* Dr, adiunkt w Zakładzie Gospodarki Przestrzennej, Instytut Polityki Regionalnej UŁ.

** Mgr, st. asystent w Zakładzie Gospodarki Przestrzennej, Instytut Polityki Regionalnej UŁ.

Rozwój bazy usługowej dla rolnictwa, a także wzrost towarowości upraw pod osłonami na terenie miast spowodował zwiększenie liczby ludności miejskiej utrzymującej się z pracy w rolnictwie. W latach 1970—1978 średni roczny przyrost liczby ludności w tej grupie wynosił w Polsce 1,67%, zaś na obszarze oszacowanych województw wahał się od 0,09 w woj. kaliskim do 6,96% w woj. płockim (tab. 1).

Podstawową grupę rolniczych zasobów pracy w Polsce stanowi ludność zawodowo czynna, do której, zgodnie z definicją przyjętą w spisie powszechnym z 1970 r. i mikropisie z 1974 r., wlicza się następujące osoby w wieku od 15 lat:

- a) pracujące wyłącznie w rolnictwie i nie posiadające innych źródeł dochodu,
- b) pracujące głównie w rolnictwie i dodatkowo poza rolnictwem,
- c) pracujące głównie poza rolnictwem i dodatkowo w rolnictwie,
- d) pracujące w rolnictwie i posiadające również nie zarobkowe źródło utrzymania, np. renta, emerytura, dochód z dzierżawy itp.

W 1978 r. liczba osób pracujących w rolnictwie w zespole omawianych województw wynosiła 770,1 tys. osób, co stanowiło 33,14% ogółu czynnych zawodowo (średnio w kraju 27,7%). W stosunku do roku 1970 liczba ta zmniejszyła się o 189,9 tys. osób i objęła głównie gospodarstwa indywidualne. Średni roczny spadek pracujących w rolnictwie nie uspołecznionym we wszystkich województwach odbiegał o ok. $\pm 1\%$ od średniej krajowej (4,06%) i wynosił od 2,93 w woj. kaliskim do 4,70% w woj. miejskim łódzkim. Znacznie większe zróżnicowanie przestrzenne wykazuje przyrost liczby pracujących w gospodarce uspołecznionej, który w województwach środkowej Polski waha się od 3,59 (średnio rocznie) w woj. kaliskim do 10,36% w woj. piotrkowskim. Mimo jednak znacznego tempa przyrostu liczby ludności pracującej w rolnictwie uspołecznionym udział tego sektora w ogólnej liczbie pracujących w rolnictwie jest we wszystkich analizowanych województwach (z wyjątkiem miejskiego łódzkiego) niższy niż średnia krajowa (19,59%) i wynosi od 9,56 w woj. sieradzkim do 15,88% w woj. kaliskim (tab. 2).

Na zróżnicowanie tempa spadku zasobów siły roboczej w rolnictwie indywidualnym wpływają warunki społeczno-ekonomiczne wynikające z poziomu gospodarczego tych województw. Wśród czynników decydujących o zmniejszaniu się liczby ludności pracującej w rolnictwie do najważniejszych należą:

- a) istniejąca struktura agrarna,
- b) stopień nasycenia rolnictwa w siłę roboczą,
- c) struktura wieku i płci ludności rolniczej,
- d) techniczne uzbrojenie ziemi,
- e) rozwój pozarolniczych działów gospodarki narodowej.

Tabela 1

Ludność rolnicza (utrzymująca się z rolnictwa)

Obszar	Razem			Miasto			Wieś			1990 ^a
	1970	1978	G	1970	1978	G	1970	1978	G	
Polska (w tys.)	9 732,3	8 085,4	2,29	819,5	936,2	+1,67	8 912,8	7 149,2	2,72	4 385,0
(w ‰)	29,8	23,1		4,7	4,6		57,9	49,0		12,7
Kaliskie (w tys.)	222,7	199,7	1,62	13,0	13,1	+0,09	214,7	186,6	1,74	137,4
(w ‰)	36,4	30,4		5,3	4,7		55,9	49,0		21,2
Konińskie (w tys.)	205,1	172,2	2,16	9,9	11,0	+1,32	195,2	161,2	2,36	117,1
(w ‰)	29,3	39,6		8,4	7,2		65,5	56,9		27,8
Miejskie łódzkie (w tys.)	62,3	50,2	2,66	16,6	12,0	3,97	45,7	38,2	2,21	33,9
(w ‰)	6,0	4,5		1,8	1,2		44,9	38,5		3,1
Piotrkowskie (w tys.)	233,8	179,6	3,24	6,4	8,2	+3,14	227,4	171,4	3,47	110,4
(w ‰)	40,4	30,1		3,2	3,4		60,1	48,2		18,9
Płockie (w tys.)	221,4	198,9	1,33	11,5	19,7	+6,96	209,9	179,2	1,96	149,9
(w ‰)	47,4	38,9		7,2	9,9		68,4	62,0		31,0
Sieradzkie (w tys.)	203,8	168,3	2,36	7,5	6,6	1,58	196,3	161,7	2,39	129,1
(w ‰)	52,6	43,0		7,8	5,9		67,2	57,8		33,4
Skierniewickie (w tys.)	157,1	134,1	1,96	8,6	8,3	0,44	148,5	125,8	2,05	86,9
(w ‰)	40,9	34,1		6,6	5,5		58,7	52,0		22,3
Włocławskie (w tys.)	182,8	161,4	1,54	9,4	9,6	+0,26	173,4	151,8	1,65	132,1
(w ‰)	46,2	39,2		6,6	5,7		68,1	62,1		32,8

a — szacunek własny autorów.

U w a g a: G — średni roczny spadek lub przyrost (+) w ‰.

Z r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Tabela 2

Ludność pracująca w rolnictwie (bez uczniów)

Obszar		Razem			Gospodarka uspołeczniona			Gospodarka nie uspołeczniona		
		w liczbach bezw.	w %	G	w liczbach bezw.	w %	G	w liczbach bezw.	w %	G
Polska	1970	6 096 533	37,1	2,76	638 600	10,48	+5,15	5 457 933	89,52	4,06
	1978	4 873 627	27,7		954 950	19,59		3 918 677	80,41	
Kaliskie	1970	143 951	46,5	2,69	13 858	9,03	3,59	130 093	90,37	2,93
	1978	115 747	36,4		18 380	15,88		97 367	84,12	
Konińskie	1970	131 201	61,2	2,72	7 713	5,88	+5,00	123 488	94,12	3,38
	1978	105 208	48,5		11 396	10,83		93 812	89,17	
Miejskie łódzkie	1970	39 885	7,3	3,06	4 512	11,32	+5,68	35 373	88,68	4,70
	1978	31 091	5,3		7 024	22,59		24 067	77,41	
Piotrkowskie	1970	160 181	50,5	3,41	5 343	3,34	+10,36	154 844	96,66	4,27
	1978	120 999	37,4		11 762	9,72		109 237	90,28	
Płockie	1970	136 354	56,5	2,40	9 002	6,60	+5,36	127 352	93,40	3,14
	1978	112 281	45,1		13 670	12,17		98 611	87,83	
Sieradzkie	1970	136 524	62,1	2,92	5 304	3,89	+8,65	131 220	96,11	3,66
	1978	107 696	50,4		10 302	9,56		97 394	90,43	
Skierniewickie	1970	105 173	49,8	2,42	6 178	5,88	+6,75	98 995	94,12	3,24
	1978	86 353	40,6		10 421	12,05		76 032	87,95	
Włocławskie	1970	106 897	54,8	2,02	7 183	6,72	+8,27	99 714	93,28	3,15
	1978	90 753	44,9		13 570	14,95		77 183	85,05	

U w a g a: G — średni roczny spadek lub przyrost (+) w %.

Z r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W rolnictwie województw środkowej Polski przeważa sektor nie uspołeczniony, do którego należy ponad 80% użytków rolnych. Duże różnice między wskaźnikiem krajowym (tab. 3) a wskaźnikiem badanego obszaru wynikają z nierównomiernego stopnia uspołecznienia rolnictwa, w tym również w sektorze państwowym. O ile bowiem udział kółek rolniczych w zagospodarowaniu użytków rolnych wykazuje zbieżności ze średnią krajową, to analizowane zjawisko w spółdzielniach produkcyjnych i gospodarstwach państwowych wykazuje znaczne dysproporcje. Największy udział spółdzielczych użytków rolnych w 1978 r. występował w woj. kaliskim (5,32%) i przekraczał średnią krajową prawie dwukrotnie. Na pozostałym obszarze wskaźniki były znacznie niższe i wynosiły od 1,09 w woj. wrocławskim do 3,01% w woj. miejskim łódzkim. Udział gospodarstw państwowych wahał się w granicach od 10,74 (woj. kaliskie) do 2,07% (woj. piotrkowskie) i znacznie odbiegał od średniej krajowej wynoszącej 18,51% (tab. 3).

Przeważający udział sektora indywidualnego w rolnictwie omawianych województw oraz jego cechy strukturalne wpływają na przebieg

Tabela 3

Użytki rolne wg form własności w 1978 r.

Obszar	Razem	Gospo- darstwa państwo- we	Spół- dzielnie produk- cyjne	Kółka rolnicze	Gospo- darstwa indywi- dualne
Polska (w ha)	19 059 141	3 527 934	546 888	424 843	14 444 946
(w ‰)	100	18,51	2,87	2,23	75,79
Kaliskie (w ha)	447 543	48 090	23 831	5 112	369 796
(w ‰)	100	10,74	5,32	1,14	82,62
Konińskie (w ha)	384 919	24 557	8 170	9 105	342 945
(w ‰)	100	6,39	2,22	2,36	89,09
Miejskie łódzkie (w ha)	102 406	4 685	3 088	2 408	92 064
(w ‰)	100	4,57	3,01	2,35	89,90
Piotrkowskie (w ha)	400 127	8 272	6 182	10 300	374 480
(w ‰)	100	2,07	1,54	2,57	93,59
Płockie (w ha)	399 247	22 288	7 814	6 670	361 855
(w ‰)	100	5,58	1,96	1,67	90,63
Sieradzkie (w ha)	352 043	7 613	3 965	7 789	331 818
(w ‰)	100	2,16	1,12	2,18	94,25
Skierniewickie (w ha)	312 173	11 060	4 995	5 680	289 464
(w ‰)	100	3,54	1,60	1,82	92,72
Wrocławskie (w ha)	319 927	17 055	3 491	4 375	294 880
(w ‰)	100	5,33	1,09	1,37	92,17

Źródło: Rocznik statystyczny województw 1979, Warszawa 1980.

procesów geodemograficznych. Występujące rozdrobnienie gospodarstw w dużym stopniu ogranicza mechanizację prac polowych, a tym samym wymaga większego nasycenia siłą roboczą. Syntetyczną miarą tej zależności jest liczba czynnych zawodowo na 100 ha użytków rolnych, której wielkość w 1978 r. wahała się od 29,7 w woj. wrocławskim do 42,1 osób w woj. miejskim łódzkim, przy średniej krajowej 30,5.

Rozwój czasochłonnych działów produkcji rolnej w sektorze uspołecznionym, takich jak np. warzywnictwo, ogrodnictwo, uprawy pod szkłem, powoduje wzrost zatrudnienia, a tym samym wzrost liczby czynnych zawodowo na 100 ha użytków rolnych. W 1976 r. wskaźnik nasycenia siłą roboczą wykazywał duże zróżnicowanie i wynosił od 25,3 w woj. kaliskim do 76,9 w woj. miejskim łódzkim, przy średniej krajowej 21,5.

Znacznie mniejsze zróżnicowanie występowało w gospodarce indywidualnej, w której omawiany wskaźnik przybierał wartości oscylujące wokół średniej krajowej wynosząc 35,1.

Istotne dysproporcje występują w strukturze płci ludności czynnej zawodowo w rolnictwie. O ile w sektorze uspołecznionym liczba mężczyzn czynnych zawodowo na 100 ha użytków rolnych była w 1976 r. średnio o 50% wyższa od liczby zatrudnionych kobiet, to w sektorze indywidualnym występowała sytuacja odwrotna, a wskaźnik feminizacji mierzony liczbą kobiet na 100 mężczyzn wahał się od 118 w woj. płockim do 143,4 w woj. piotrkowskim i był niższy od średniej krajowej wynoszącej 153,0 (tab. 4).

Tabela 4

Czynni zawodowo w rolnictwie na 100 ha użytków rolnych w 1976 r. (w osobach)

Obszar	Ogółem w rolnictwie			W rolnictwie uspołecznionym			W rolnictwie nie uspołecznionym		
	O	M	K	O	M	K	O	M	K
Polska	32,0	14,4	17,6	21,5	15,6	5,7	35,1	14,1	21,0
Kaliskie	37,7	14,1	27,6	25,3	19,7	5,6	32,9	13,0	19,9
Konińskie	36,0	16,2	19,8	35,5	38,1	7,4	36,1	15,3	20,8
Miejskie łódzkie	47,5	22,7	24,8	76,9	52,4	24,5	44,8	19,9	24,9
Piotrkowskie	40,9	17,7	23,3	51,0	39,2	11,8	40,5	16,6	23,8
Płockie	34,7	16,9	17,8	41,0	31,3	9,7	34,2	15,7	18,5
Sieradzkie	36,8	16,9	19,9	60,5	48,3	12,2	35,7	15,4	20,2
Skierniewickie	33,9	15,8	18,1	49,3	35,7	13,6	32,9	14,5	18,4
Wrocławskie	31,5	14,9	16,6	53,2	40,6	12,6	29,9	12,9	17,0

Źródło: Obliczenia własne w oparciu o: *Statystyczny bilans siły roboczej 1975—1976*, Warszawa 1977; *Zatrudnienie w gospodarce narodowej w roku 1978*, Warszawa 1979; *Rocznik statystyczny województw 1977*, Warszawa 1978.

Na zróżnicowanie przestrzenne stopnia nasycenia siłą roboczą w rolnictwie znaczny wpływ mają warunki agroekologiczne, stopień rozdrobnienia gospodarstw i związana z tym specjalizacja i mechanizacja rolnictwa. Na zależności między rodzajem gleby a wysokością nakładów pracy w rolnictwie zwróciła uwagę H. Marczevska [2], która w swoich badaniach wykazała, że na wykonanie prac polowych na glebach słabych potrzeba średnio o 2—5 h/ha więcej niż np. na czarnoziemach.

Podobne zależności występują między wielkością gospodarstw a ilością zatrudnionych w nich pracowników. Niemal klasycznym przykładem omawianej zależności na obszarze środkowej Polski są województwa: miejskie łódzkie i włocławskie. W pierwszym z nich udział gospodarstw do 5 ha obejmował ponad 65% ogółu gospodarstw, a liczba czynnych zawodowo wykazywała wartości najwyższe z analizowanych województw.

W woj. włocławskim, posiadającym najmniejszy odsetek gospodarstw do 5 ha (37,8%), natomiast najwyższy gospodarstw powyżej 10 ha (22,8%), stopień nasycenia siłą roboczą wykazywał wartości najniższe i nie przekraczał 30 osób/100 ha użytków rolnych (tab. 5, 6).

Tabela 5

Indywidualne gospodarstwa rolne w 1978 r. (stan w czerwcu)

Obszar	Ogółem	Gospodarstwa — (w %) ogółem — o powierzchni ogólnej (w ha)			
		do 5	do 7	do 10	pow. 10
Polska	3 065 443	60,7	73,6	86,3	13,7
Kaliskie	69 160	54,1	65,6	81,8	18,2
Konińskie	82 825	50,3	65,8	83,6	16,4
Miejskie łódzkie	22 543	65,3	80,0	92,5	7,5
Piotrkowskie	83 395	55,0	74,7	91,1	8,9
Płockie	59 065	40,7	60,4	81,3	18,7
Sieradzkie	62 380	46,6	66,2	85,7	14,3
Skierniewickie	57 394	51,4	70,7	88,5	11,5
Włocławskie	45 117	37,8	55,2	77,2	22,8

Źródło: Rocznik statystyczny województw 1979, s. 199.

Struktura obszarowa jest również jednym z podstawowych czynników wpływających na stopień mechanizacji i specjalizacji rolnictwa. Możliwości uzbrojenia technicznego ziemi są z reguły tym mniejsze, im większe jest rozdrobnienie gospodarstw. W omawianym zespole

województw zasoby mechanicznej siły pociągowej oscylują wokół średniej krajowej (18,6 jedn. pociągowej) i są ujemnie skorelowane ze wskaźnikiem zatrudnienia (tab. 6).

Tabela 6

Zasoby siły pociągowej w rolnictwie na 100 ha UR w 1978 r.

Obszar	W jedn. pociągowych		W % ogółem		Czynni zawodowo na 100 ha UR	1975=100		
	razem żywa	mecha- niczna	żywa	mecha- niczna		siła po- ciągowa	czynni zawo- dowo	
						na 100 ha UR	na 100 ha UR	
Polska	26,9	8,3	18,6	30,9	69,1	30,5	114,9	95,3
Kaliskie	27,7	8,6	19,1	31,0	69,0	30,8	109,0	81,7
Konińskie	24,9	8,4	16,5	33,9	66,1	34,0	120,8	94,4
Miejskie łódzkie	24,7	9,2	15,5	37,2	62,8	42,1	117,1	106,5
Piotrkowskie	21,5	9,9	11,6	46,1	53,9	37,3	115,6	91,2
Płockie	27,6	8,8	18,8	31,8	68,2	33,9	107,8	97,7
Sieradzkie	23,4	9,6	13,8	41,1	58,9	34,4	115,8	93,5
Skierniewickie	25,0	8,8	16,2	35,2	64,8	33,0	115,2	97,3
Włocławskie	27,4	9,4	18,0	34,3	65,7	29,7	115,1	94,3

Zródło: Obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Najmniejsze zasoby siły pociągowej posiadają województwa, w których stopień nasycenia siłą roboczą osiąga wartości najwyższe, np: miejskie łódzkie i piotrkowskie. W latach 1970—1978 we wszystkich województwach spadkowi liczby czynnych zawodowo na 100 ha użytków rolnych towarzyszył wzrost zasobów siły pociągowej, których wartość wahała się od 109,0 w woj. kaliskim (1970=100) do 120,8 w woj. konińskim (w kraju 114,9).

Rozwój pozarolniczych działów gospodarki narodowej powoduje wzmożenie ruchów migracyjnych typu wieś—miasto, a w konsekwencji zmniejszanie się zasobów siły roboczej. Proces ten ze względu na swój selektywny charakter powoduje znaczne deformacje w strukturze wieku i płci ludności rolniczej. Migracje z rolnictwa, w których przeważają ludzie młodzi w wieku 18—34 lat, stanowią w obecnej chwili jeden z najpoważniejszych czynników ograniczających proces rekonstrukcji polskiego rolnictwa.

Ekstrapolacja trendu ludności utrzymującej się z rolnictwa w latach 1950—1978 pozwoliła na oszacowanie liczby ludności rolniczej w poszczególnych województwach środkowej Polski w 1990 r. W ca-

łym analizowanym obszarze liczba ludności rolniczej w 1990 r. wynosić będzie 896,8 tys. osób, co w porównaniu z rokiem 1978 oznacza spadek o ok. 29%.

Przy założeniu, że stosunek liczby czynnych zawodowo, wynoszący w roku 1978 dla zespołu województw 0,73, nie ulegnie zmianie, liczba ludności czynnej zawodowo w rolnictwie powinna w roku 1990 osiągnąć wielkość ok. 654,6 tys. osób.

Tabela 7

Ludność rolnicza w województwach środkowej Polski w 1990 r.

Obszar	1978			1990			
	utrzy- mujący się z rol- nictwa	zawodo- wo czynni w rol- nictwie	stosunek czyn- nych zawo- dowo do utrzy- mujących się z roln.	utrzy- mujący się z rol- nictwa (w tys.)	czynni zawodowo (w tys.)		czynni zawodo- wo na 100 ha UR ^a
					szacunek		
					autorów	KPRM	
					w tys.		
					z roln.		
Polska	8 085,4	5 821,5	0,72	4 385,0	3 157,2	·	16,47
Kaliskie	199,7	137,8	0,69	137,4	94,7	·	21,17
Konińskie	172,2	130,9	0,76	117,1	88,7	·	22,97
Miejskie łódzkie	50,2	43,1	0,86	33,9	29,4	27,0	28,35
Piotrkowskie	179,6	149,1	0,83	110,4	91,8	70,0—85,0	22,74
Płockie	198,9	135,2	0,68	149,9	101,5	91,0—101,0	25,34
Sieradzkie	168,3	121,1	0,72	129,1	93,3	62,0—75,0	26,25
Skierniewickie	134,1	103,2	0,77	86,9	67,2	·	21,40
Włocławskie	161,4	95,2	0,59	132,1	78,4	·	24,39
Razem	1 264,4	924,3	0,73	896,8	654,6	·	23,90

a — wg szacunku autorów.

Źródło: Rocznik statystyczny województw 1979.

Oszacowane wartości wskaźnika zatrudnienia w rolnictwie zamieszczone w tab. 7 są prawie zbieżne z wielkościami, które podaje A. Pyszkowski [4] oraz Komisja Planowania przy Radzie Ministrów [3], wg której w makroregionie środkowym w 1990 r. przewiduje się średnio 21—24 osoby/100 ha użytków rolnych.

Biorąc pod uwagę całokształt procesów agrodemograficznych należy stwierdzić, że przedstawione szacunki zatrudnienia w rolnictwie są

niedużo zawyżone. Można więc przyjąć, że stanowią one będą górną granicę przedziału liczbowego określającego czynnych zawodowo w rolnictwie.

LITERATURA

- [1] Bernacka-Baranowa J., Kołatek J., *Zasoby siły roboczej w rolnictwie województw środkowej Polski*, „Studia Regionalne” 1979, t. 3(8).
- [2] Marczeńska H., *Podział gleb w zależności od ponoszonych nakładów pracy*, „Zeszyty Ekonomiki Rolnictwa” 1962, z. 1.
- [3] *Materiały do studium planu perspektywicznego makroregionu środkowego. Komisja Planowania przy Radzie Ministrów*, Warszawa 1976—1977, z. 7.
- [4] Pyszkowski A., *Problemy gospodarki zasobami pracy w makroregionie środkowym*, „Studia Regionalne” 1979, t. 3(8).

Janina Bernacka-Baranowa, Nina Kołatek

AGRICULTURAL EMPLOYMENT AS ITS DEVELOPMENT FACTOR

A basic trend in demographic changes occurring in administrative provinces of Central Poland is reduction in the number of agricultural population. In as much as in 1950 the share of population making its livelihood in the agriculture ranged between 36.4 perc. (Kalisz province) and 52.6 perc. (Sieradz province) in 1978 it amounted from 30.4 per cent to 43.0 per cent respectively. An exception here is the industrial urban province of Łódź in which the agricultural population represented only 4.5 per cent of the total population. Changes in the number of the population making its livelihood in the agriculture were reflected in the manpower supply measured by the number of the professionally active people per 100 ha of arable land. In all administrative provinces it shows a close correlation with the area structure of farms, level of mechanisation and specialization of the agriculture and ecological conditions. Due to the manpower outflow from the agriculture the professional structure of the population in provinces of Central Poland will change as well. According to estimates made by the authors in 1990 the share of the population making its livelihood in the agriculture will exceed the national average (12.7 per cent) in this area, and it will amount from 18.9 per cent in Piotrków administrative province to 32.8 per cent in Włocławek province (and 3.1 per cent in the urban province of Łódź).